

Одробини

Про книгу

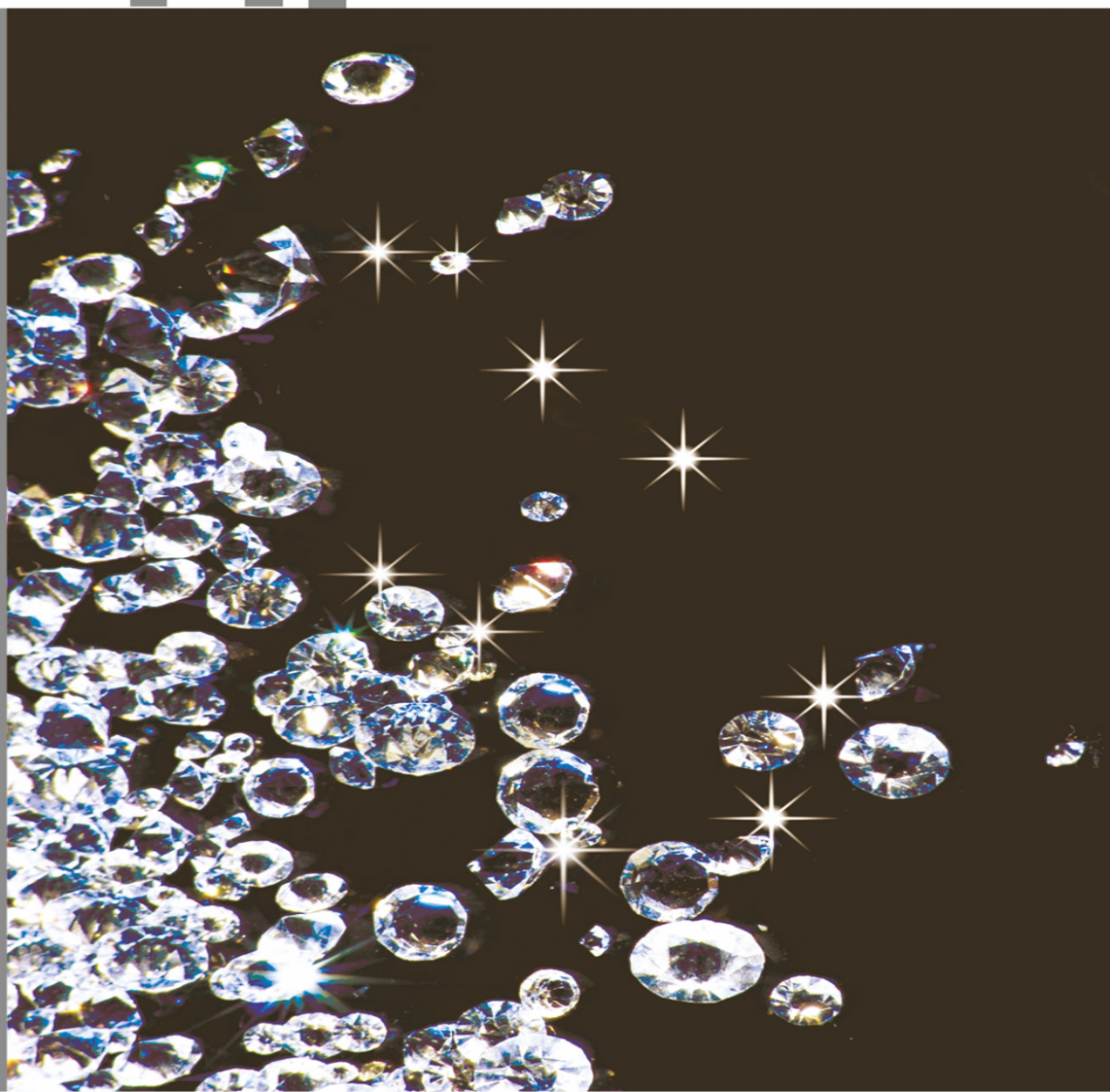
Переблиски уяви та напрочуд точні спостереження характеризують цю, довгоочікувану шанувальниками творчості автора, збірку новел. Читаючи цю книгу — викристалізовуєш душу. Для широкого кола читачів.

Петро СОРОКА

Мала проза
України

Одробини

Петро Сорока

ОДРОБИНИ

Новели реальні та ірреальні

Сорока Петро

Одробини : новели реальні та ірреальні / П. Сорока. — Тернопіль : Богдан, 2019. — 256 с. —
(Серія «Мала проза України»).

ISBN 978-966-10-7583-1

Серію «Мала проза України» засновано 2019 року

Переблиски уяви та напрочуд точні
спостереження характеризують цю,
довгоочікувану шанувальниками
творчості автора, збірку новел.

Читаючи цю книгу —
викристалізовуєш душу.

*Охороняється законом про авторське право.
Жодна частина цього видання не може бути відтворена
в будь-якому вигляді без дозволу видавництва.*

Замість передмови

У малої прози великі можливості. Чим менше слів у новелі, тим більшого таланту вона вимагає. Це знають письменники і знає естетично підготовлений читач.

Від недавнього часу я мрію про антологію малої прози другої половини ХХ ст. — початку ХХІ ст., куди в першу чергу мають потрапити росіяни Михайло Пришвін, Федір Абрамов, французи Крістіан Бобен, Жорж-Леон Годо, німці Мартин Вальтер, угорець Іштван Еркель, італієць Бруно Ферреро та багато інших. Це проза, що залишає по собі трем і щем. Великих імен не забракне. Звісно, коли я писав свої міні-новели, то взорувався на них, адже ніщо в літературі не може вирости на голому місці, але також намагався нікого з них не наслідувати. Тільки того, що весь час тримав у голові слова Еркеля: «Я пишу свої оповідання так, ніби складаю текст телеграми, а в іншому покладаюся на читача. Їх можна роздути до більшого обсягу, прикрасити, «збагатити» деталями, але відняти в них більше нічого не можна».

Мені здається, що до цієї книжки я ішов усе своє творче життя. Її не було б, якби не великий життєвий досвід, серія денників та інших книг. Працюючи над нею, намагався зробити її передусім цікавою, читабельною і художньою. Я називаю їх то одробинами, то переблисками, то міні-новелами, але справа, зрозуміла річ, не в жанровому означенні, а в змісті й тій енергетиці, яку вони несуть.

Ослик отця Тимофій

Помер отець Тимофій. Було йому неповних сорок сім. Помер у тепле серпневе надвечір'я далеко за селом Малий Заплесок, під камінним хрестом, куди мав звичку прогулюватися у святкові дні зі своїм осликом. Його знайшли тільки наступного ранку пастушки, що вигнали корів на пастівник.

Отець лежав горізнак на землі з широко розплющеними, задивленими вгору блакитними очима, ніби побачив відкриті небеса і не міг вийти з дива. Посинілі губи міцно стиснуті, без скорботи, а з тією, ледь уловною, усмішкою, такою характерною для нього. І на всьому миловидному обличчі (отець був неймовірно вродливим чоловіком) розлита світла, умиротворена і лагідна благодать. Може, й справді, перед смертю його поцілував ангел.

Ослик лежав поруч і не підвівся на ноги, коли пастушки підійшли ближче. Діти побачили чисто людську тугу в його великих, широко розкритих очах. А вся мордочка була мокра, тож не важко було здогадатися, що він проплакав усю ніч.

Хтось із хлопчаків побіг на хутір і невдовзі приторохтіло возом кілька чоловіків і одвезли тіло отця у село Великий Заплесок на медпункт, а звідти машиною — у районну лікарню. Ослик довго ішов за возом, і на нього не звертали особливої уваги, аж у селі хтось із чоловіків одігнав його від воза і прив'язав до електричного стовпа біля старенької хати, в якій жив отець Тимофій. Ослик не опирався, не смикався, не поривався за возом, а ніби закам'янів, втупивши засмучені очі в землю. Людям, що збіглися, було не до нього — почалися надривні зітхання і жіночі голосіння за отцем.

Віз із тілом отця на хуторі не затримався і поїхав, як уже мовилося, в ближнє село. У районній лікарні констатували смерть від серцевого нападу і повернули тіло парафіянам. Через день отця й поховали. Похорон був багаточисельний, з'їхалося більше десятка священиків, прийшли люди з кількох найближчих парафій. День був сонячний, але не паркий, погода годила, і священики не тільки не квапилися, а робили довгі паузи, свідомо розтягуючи церемонію відспівування, бо відчували, що так належиться робити, бо цього хочуть усі.

І в маленькій церковці, і по дорозі на цвинтар труна була відкрита, і отець Тимофій лежав як живий, і та лагідна тиха усмішка на його вродливому обличчі ще більше вирізьбилася, увиразнилася. Жінки й діти голосили, чоловіки спершу крадькома витирали сльози, але на цвинтарі вже ридали разом з усіма.

Закопали отця Тимофія біля самого входу на невеличке кладовище, на якому, може, усього півсотні могил, де вічним сном спочивають люди з однаковими прізвищами — Стиранка, Прищепа, Колот і Рець. Тільки імена різні.

Про ослика забули.

До вечора він так і стояв прив'язаний до електричного стовпа, а потім якась із спочутливих жінок одвела його в сад за хату і прив'язала до грушки. Там він і був залишений на самого себе наступні два дні, коли хуторяни відплакували його господаря.

На хуторі ослика не любили, більше того вважали його винним в усіх отцевих бідах. А ті біди падали на красиву голову отця Тимофія одна за одною.

Раніше він мав парафію у Великому Заплеску, справді великому, більш як на півтори тисячі номерів, а ще й заможному та гарно впорядкованому селі. Життя тут вирувало несогірше як у райцентрі чи якомусь селищі міського типу. На свята і недільні дні в тутешній Будинок культури з'їжджалася молодь з усієї околиці. А храмові празники перетворювалися у великі й пишні дійства, про які потім говорили ще кілька тижнів. Місцева церква вражала красою, розкішшю і настінними розписами.

Ту церкву підняв з руїни отець Тимофій ще в перебудовні часи, коли її використовували як складське приміщення. Чого це йому коштувало, знали всі, бо отець не тільки самотужки пробив усі бюрократичні перепони й отримав дозвіл на реставрацію, а й згодом сам вибивав потрібні матеріали, знаходив кошти й понад півроку нарівні з майстрами працював то будівельником, то штукатуром, то теслею, а згодом і маляром (поновив кілька напівстертих фресок). Так само зводив проборство, яке постало до року і зміг привести дружину в добротний викінчений будинок. Але та, оглянувши ті сільські хороми, тільки пхикнула: «Але ж тут навіть туалету немає». Народилася вона й виросла у місті.

Років п'ятнадцять отець успішно правив парафією. Ніхто й уявити собі не міг когось іншого на його місці. За той час на другому кінці села звели ще одну капличку, поставили на роздоріжжях кілька фігур, обгородили на річці джерело для Водохрещенських богослужінь і посвячення води. І все те поставало без особливої натуги, ніби само собою, з радісним душевним піднесенням і при найактивнішій участі отця Тимофія, що не цурався найчорнішої роботи. Коли хтось із церковної двадцятки пропонував йому допомогу чи то на городі, чи на проборстві, він категорично відмовлявся. Працював і за себе, і за жінку, яка все частіше нездужала, особливо від час нагальних польових робіт, або просто зникала з дому.

Проповіді отець виголошував не тільки добрі та повчальні, а пристрасні, мудрі, глибоко вражаючі, які надовго западали в душі слухачів. І часто, промовляючи до людей, так розчулювався, що заливався слізьми, і разом з ним плакала уся церква. Декому це не подобалося, навіть слугувало причиною для насмішок, але церковний староста — чоловік поважний і авторитетний, що зазнав переслідувань за тоталітарного режиму, — стверджував, що Ісус Христос теж плакав, коли говорив про зіпсованість цього світу і невиправну людську гріховність.

Сімейне життя отця Тимофія, на жаль, не клеїлося. Бажаної гармонії з жінкою не виходило. Потреби і амбіції мала великі й постійно влаштовувала сімейні сцени, в яких убивчим аргументом для отця була відсутність дітей, зрозуміло з вини чоловіка. Норов у жінки був ще той, і вона таки добряче підмочила репутацію священика, доки зовсім не пішла од нього. І пішла саме тоді, коли отець привів з міста ослика (один Бог відає, де він його надибав) і їздив верхи на ньому, як Христос. Тільки ніхто йому при цьому не співав осанну і не кидав пальмове галуззя до ніг. Навпаки — недобрі люди тихенько підсміювалися. Бо то була таки дивовижа, щоб у часи іномарок та мобілок така поважна особа як душпастир натягувався з ослем.

Тоді ж єпископ прислав у Великий Заплесок іншого священика, отця Вадима, казали, що свого далекого родака чи ставленика, а отцеві Тимофію наказав перебраться у Малий Заплесок, який зневажливо іменували хутором, хоча там налічується близько сорока будинків. Отець Тимофій смиренно покорився і перебрався у пустуючу стару хату, а село збунтувалося. Десь понад місяць делегація за делегацією

наїжджала до єпископа, щоб умовити його повернути їм колишнього священика.

Однак єпископ здебільшого був дуже зайнятий і не міг прийняти прохачів, то перебував у від'їзді, то нездужав, а коли одного разу люди перестріли його на вулиці, то відказав, що зараз не готовий обговорювати цю тему. Після цього він терміново викликав до себе о. Тимофія і строго попередив: «Якщо твої посланці будуть продовжувати до мене навідуватися, то ще втрапиш парафію і в Малому Заплеску». Єпископ був людиною твердою не тільки у вірі, а й вчинками та характером.

Отець Тимофій Бога духа не винний у тій людській непокорі, тільки смиренно змовчав. І того ж дня виблагав у людей більше не навідуватися до єпископа, не бунтувати, а залишити все на волю Господню. На тому й стало. Жінки сплакнули, отець поблагословив їх, і ослик підтюпцем повіз його на місце нового заслання. Хоча, звісно, засланням своє життя отець не вважав, бо любив самотність, тишу і хутірське життя.

Після цього він не озлобився, не зневірився і не занепав духом. Далі залишався спокійним, врівноваженим і з виду навіть цілком щасливим. І ніколи ніхто не почув недоброго чи гіркого слова з його уст на адресу своїх кривдників. Тільки одного разу під час Богослужіння, коли він виголошував «а ще помолимося за боголюбивого єпископа нашого кир Ігнатія», то голос його здригнувся, ніби осікся, але мало хто це помітив, хіба що ті кілька жінок, які стояли біля самих царських врат.

У маленькій тьмяній церковці він виголошував такі ж чудові проповіді, під час яких сам розчулювався і плакав, а за ним заливалися слізьми й інші, та не було в тому якоїсь безнадії і туги, а ніби звільнення, духовне очищення, катарсис, ніби Божий Дух сховався на людей і все навколо світлішало та веселішало. Тож не дивно, що на ті недільні Богослужіння все частіше навідувалися люди з Великого Заплеска, хоча від одного села до іншого було понад п'ять кілометрів. Але хіба це могло стримати тих богомільних людей, що відчували душевну силу свого душпастиря?

А ще отець Тимофій був абсолютно безкорисливою людиною, гроші його не тільки не цікавили, але він навіть не брав їх до рук із якихось тільки йому відомих міркувань. Після того як жінка покинула його, він і без того мізерні свої заробітки віддавав сиротам і бідним людям,

а жив із власного городу, на якому працював так само невтомно і важко, як усі селяни, рясу не міняв роками. Але — диво дивне — завжди виглядав чепурніше од інших, і випромінював не тільки чистоту, а й навіть ошатність. Од нього завжди пахло ладаном і миром, навіть після тривалої роботи в спекотну днину на полі.

За порадами, допомогою і просто виповісти душу до нього приходили люди з найвіддаленіших сіл, бо мали переконання, що після того, як він відпустить гріхи, людина стає здоровішою і життя її змінюється на краще.

Зрозуміло, що отець Вадим заздрив добрій славі отця Тимофія, й волів би позбутися такого суперника. Й усе частіше пускав про нього недобрі чутки. У священничих колах о. Тимофій, що їздить на ослику, був персонажем найбільших кпин і анекдотів.

І ось о. Тимофій помер.

Втім, смерть — це не страшно.

Бо насправді смерті не існує, а є Великий Перехід і Велике Визволення, як про це часто роздумував уголос отець Тимофій.

Інша річ, що людині доводиться пережити, витерпіти, перенести, бо надто важким перстом позначив цей світ Господь..

Про те, що так рано обірвало життя отцеві, говорили багато і причин називали десятки.

Хтось начебто бачив, як напередодні вночі до отця приїжджала колишня дружина і щось вимагала, хтось стверджував, що в отця була неприємна розмова з о. Вадимом, ще хтось запевняв, що єпископ заповзвся вижити отця і з Малого Заплеска. Та все це були тільки припущення.

А людське серце — нетрі. Хто може заглянути в нього і сказати, що в ньому коїться, що воно переживає, як болить, тужить, страждає і любить?

Та важливе не тільки людське серце, а й серце тварини, в нашому випадку — серце ослика, який так ревно служив отцеві й осиротів після його відходу. Хто може сказати, що він пережив, як відплакав того, хто був йому не тільки господарем, а й другом і найближчим повірником? Хто спроможний зазирнути в нього? Звісно, один Господь.

Тому хочеться вірити, що їхні душі не розминуться на зоряних шляхах і там, на небі, мудрий ослик буде так само віддано і ревно

служити своєму доброму господареві, як служив на землі. Я принаймні на це сподіваюся.

Життєва історія

Найкраще в літературі — це життєві історії, тобто придумані самим Богом. Жоден письменник, навіть геніальний, зрозуміло, не спроможний змагатися з Тим, хто творить людські долі, тому найдоцільніше нічого не вигадувати, а віддзеркалювати життя.

Звісно, завдання письменника не просто переповісти якусь захоплюючу історію, а виписати характери, зазирнути в людську душу, показати свій час. Однак найсуттєвіше — дар оповідача. Якщо розповідь тече мляво і автор впадає у зайві подробиці, то навіть цікава історія блідне, і навпаки: майстерно розказана буденна подія чи звична ситуація постає як відкриття.

Історія, яку хочу розповісти, почалася 1941 року.

На одній з галицьких плебаній працював фірманом Михайло Стефанишин — парубок рідкісної вроди: рославий, показний, витончено красивий. До цього додайте мужній овал обличчя, голубі очі із загадковим блиском, високе чоло, осінене глибокою думкою, гортанний приємний голос — і зрозумієте, що саме такі стають героями книжок і кінофільмів. Коли Михайло проходив селом сягнистою ходою чи проїздив верхи на коні, на нього задивлялися навіть заміжні жінки. Дівчата, зрозуміло, за хлопцем просто вмливали. Але він любив доньку місцевого дяка і добивався її руки. Однак усі його упадання виявилися марними, бо дівчина виявилася з перчиком і шукала собі пару серед заможних хлопців, а Михайло походив з бідної, точніше сказати, злиденної багатодітної сім'ї.

Цю колізію сприйміть як зав'язку моєї оповіді. Що ж далі? Яку інтригу підготувало життя? Чи зможе Михайло підкорити дяківську доньку?

Далєбі! Отримавши одкоша, він дав собі слово більше ніколи не закохуватися і прожити одинцем усе життя. З розбитим серцем і враженою гордістю подався на заробітки в Німеччину, до чого німці не лише заохочували, а й силою змушували українську молодь. Там, у великому місті, Михайло працював на якомусь заводі до самого закінчення війни, а після того опинився у Нью-Йорку. Свого слова не заводити сім'ю твердо дотримувався до 48 років. А тоді сталося ще одне диво (хай це буде кульмінацією): в нього закохалася незвична дів-

чина — німкеня Адельгейда, якій на той час ще не виповнилося й вісімнадцяти. Гаряча любов юної красуні розтопила холодне серце непоступливого українця і, незважаючи на таку відчутну вікову різницю, вони побралися. Молода дружина народила Михайлові Стефанишину п'ятеро дітей — чотири хлопці й одну дівчину. Усі діти виховувалися в українському дусі: чудово розмовляли і читали українською, строго дотримувалися національних і релігійних звичаїв, добре співали, танцювали, належали до «Пласту» та інших патріотичних організацій. Час від часу сімейство Стефанишиних вирушало в літню відпустку до Західної Німеччини, аби провідати батьків Адельгейди. Зрозуміло, що добиратися туди найзручніше було літаком. Ті повітряні перельоти так подобалися маленькій Хайдемарі, що вона вирішила будь-що стати пілотом.

Згодом Хайді вийшла заміж за американця Глена Пайпера, але не покинула українську громаду і прибрала собі прізвище Хайді Стефанишин-Пайпер. У подружжя народився син, якого на честь діда назвали Михайлом.

А тепер ударна кінцівка.

Прославилася Хайді тим, що стала першою жінкою-астронавтом українського походження і двічі побувала у космосі. В Україні, у батьковому краї, Хайді теж побувала двічі.

Михайло Стефанишин помер восени 1991 року, але перед тим зубожілій доньці заможного колись дядка встиг зробити царський подарунок — переписав більшу половину свого великого спадку.

Циганський гендель

Якщо циган намагається тебе підбити на якусь справу чи щось продати, одхрещуйся од нього всіма силами й уникай прямого погляду, бо як тільки стрінешся з ним очима — уже, вважай, одкараскатися не вдасться. Якась магнетична сила є в темних щілинах циганських зіниць. Може, це закладено в них од природи і передається разом з генами, може, цю науку вони опановують від батьків чи знавучих старих циганів. Як знати.

У червні на нашій вулиці у порожній, ще не добудованій, хаті поселилося кілька молодих циганів (мабуть, вони умовили власника, директора ринку, здати їм на місяць це житло, і він не встояв, чи просто мав з ними якісь порахунки). Зі звичайної цікавості я одразу з ними зазнайомився, а з часом навіть зійшовся ближче і ми навіть заприятювалися. Було їх четверо: дві жінки — Лаванда і Японка і три чоловіки — Туташка, Міша і Паріж. Усім десь під тридцять чи за тридцять. Не більше. Чи вони були одружені чи жили комуною, я так і не зрозумів, а розпитувати не наважувався, та й навряд чи на такі питання вони стали б відповідати.

Десь за тиждень Туташка і Паріж стали підбивати мене допомогти їм у їхньому гешефті (вони сказали — бізнесі). І я, дивуючись самому собі, тут же погодився. Навіть не вагався. Тепер, з перебігом часу, згадуючи ту розмову, я не можу зрозуміти, що мною керувало: проста цікавість, бажання краще пізнати циганський побут чи потреба підробити? Цигани закупили у Хмельницькому оптом кілька сотень дерматинових плащів і продавали їх як шкірянки втричі дорожче....

І ось уже другий тиждень помагаю їм, гасаючи своєю машиною по Галичині й Волині, й не видно тим мандрам кінця краю.

Нема такої речі, щоб циган не міг продати, і нема такого чоловіка, щоб міг перед ними встояти. Це «мистецтво» у них доведене до справжньої віртуозності.

Туташка — високий, міцний, поважний і зосереджений. Шрам на правій щоці надає його обличчю мужнього і трішки страдницького вигляду. Вуглисті очі часто затягнуті каламутною млістю. Коли він розпалюється, то говорить швидко, змішуючи російські й циганські словечка, бризкає слиною і тоді краще триматися од нього подалі.

Туташка багато курить і п'є, на холоді в нього одразу ж багровіє шкіра, і після першої чарки очі стають непрозорими і слюдяними. Здається, ще рік-два і він зовсім сплішавіє. Одягається він абияк: картата сорочка і бахматі спортивні штани, на ногах — шльопанці, хоча возить з собою дорогий костюм і модні мешти. Для чого, я так і не збагну, адже за весь час, що я з ними, він так ні разу пристойно не одягнувся.

Паріж — теж ставний, смаглявий і кучерявий. Під густими і довгими, як у жінки, віями — красиві чорні очі, ніс — прямий, губи — повні й чітко окреслені, на шії — неймовірної величини борлак. В нього співучий і ніби заспокійливий голос. Відчувається, що він змалку надуживав втіхами життя, тож виглядає значно старшим од своїх літ. Одітий завжди химерно: яскрава футболка, довгі шорти, кросівки і великий чорний капелюх з широкими крисами. Але це його не псує, а додає якоїсь екзотичності, шарму і загадковості. Спиртним він не зловживає, але каву хлебче мало не відрами. Голос у нього гучний, гортанний, під настрій він бере гітару і гарно співає, точніше сказати — впивається піснею до безпам'ятства.

Платять вони мені добре, навіть дуже добре, як на нинішні кризові часи, заправляють машину і годують. Моя турбота — тільки кермо. За два тижні ми вже побували в десятках міст і сіл від Рівного до Мукачєва, од Вінниці до Луцька...

«Легенда» у циганів така: вони закупили шкіряні плащі для своїх, їдуть в Єдинці у Молдавію (ці назви я чую вдень до сотні разів), але на таможні з таким товаром їх не пропускають, тому змушені терміново (!) і за безцінь розпродувати його. І люди на цьому попадаються. Та ще як! Незрідка вишиковується ціла черга за «плащами з пресованої шкіри» (вони кажуть — «кожа»), а що таке пресована шкіра, мабуть, і сам циганський бог не відає.

Коли перший раз я побачив цю торгівлю, то ледь не провалився крізь землю. Потім звик.

У менших містечках і селах торгівля виглядає приблизно отако:

- Купи, пане, шкіряний плащ.
- Дякую, не маю в цьому жодної потреби.
- Та ти приміряй, не спіши. Плащ шкіряний, віддаємо дешево, бо треба товару збутися, не пускають з ним через таможню.
- Я вам українським язиком кажу: не треба мені вашого плаща, я уже маю.

— То для сина візьми чи зятя.

— Нема в мене ні сина, ні зятя.

— Для сусіда візьми, ще дякувать буде. Заробиш на цьому, смішний чоловіче. Ми спішимо, віддаємо за безцінь...

І вже плащ на дядькові, й уже він опирається слабше, вже бачить, що йому справді в цьому плащі легко, добре і зручно. А коли пришпилять на ньому гудзики, то вже він його не скине, хоч би там громи били і блискавки шугали, а буде мацати себе по кишнях, шукати гроші й віддасть усе, що має, до останньої копійчини. А як не має, то збігає у тому плащі, позичить і принесе. Гіпноз.

Коли ми зупиняємося у якомусь селі й цигани розходяться вулицями, то тутешні пси ніби дуріють: рвуть ланцюги й заливаються гавкотом. Це ще одна загадка для мене — чому собаки так не люблять циганів, так скаженіють одразу? Мабуть, чують ворожий бродячий дух...

Цигани справді мають свій специфічний запах: якусь суміш полинів, вітру, поту і ще чогось такого, чому й назви немає.

Не раз було таке: підбігає захеканий чоловічина й питає:

— Це ти привіз циганів, що продають дешеві шкіряні плащі?

— Так, — кажу.

— А де вони ділися? Де їх шукати?

Я одразу ж прикладаю палець до губ, прошу його бути тихіше, а відтак питаю:

— Чуєте, де пси валують?.. Отам і вони.

Дядько дякує, і біжить на той рейвах. Раденький, що дурненький.

У Паріжа майже у кожному містечку коханка. В неодружених чи підтоптаних удовичок ми іноді переночовуємо. Як жінки липнуть до такого непутящого, химерного чоловіка мені теж незрозуміло. Одна з них, Райка з Рахова, вагітна від нього. А в самої сім'я, чоловік, двоповерховий будинок. Коли ми на якусь годину залишилися з нею в машині удвох, я спробував витягнути історію її падіння, але мало що второпав. У неї циганська, безпутна натура — та й квит. Жаль тільки її чоловіка: мотається сердега по закордонах, на гарний будинок спромігся, а не відає, які фортелі викидає жінка.

Коли я вже надто доскіпався до Райки, чому та як, вона без злості, але з притиском запитала: «А ти чого їм служиш?! Ніби серйозна і старша людина...».

Я так одразу й не зміг щось відповісти.

— Ото й воно! — мовила вона. — Цигани, одне слово.
Більше я її не чіпав.

Коли я поцікавився у Паріжа чим він так зачаровує жінок, той зробив непристойний жест і сказав: «Шарами. Я їх ще у війську вставив».

— Ти служив? — здивувався я.

— А що мав вдіяти? Загребли. Прокантував у стройбаті два роки. Безнадійно втрачений час. Все одно, що тюрма.

Туташка і Паріж живуть тільки для себе, і всі їхні зусилля спрямовані тільки на те, щоб задовільнити власну утробу, урвати від життя більше насолоди, втіхи і радощів. Це їхня найвища мета. Грубі гроші викидають на харчі, а коли треба, то й на житло. Якось ніч застукала нас у Тячеві. Вільних місць в готелі не було. Цигани виклали по 250 гривень за кожного, щоб тільки переночувати в одному приватному домі, господарі якого підробляють на «зеленому туризмі».

Ще якось ми ночували в Ужгороді в циганки Машки, що вискочила заміж за місцевого підприємця. Вілла — очі можна видивити. Скрізь — чистота і дорогі речі. Машка в оксамитовому халатику, розмальована як пава. У домі хіба що пташиного молока не вистачає. Шкіряні меблі, на паркеті — дорогі килими, ванна в закордонних дзеркалах, обкладена дорогою плиткою.

А вранці Машка перевдяглася у своє циганське лахміття — і з нами на базар. Від такої метаморфози в мене очі ледь на лоба не полізли. Подався за нею назирці, щоб підглядіти, чим вона промишлятиме, але можна було й не підглядати: ремесло в неї одне — жебрати, ворожити і обербенювати простачків.

У кожному, навіть найменшому містечку, Туташка і Паріж зустрічають своїх співродичів. Ніби пси, вони знаходять їх якимось особливим чуттям, і з кожним у них свої справи, свої поррахунки. Вони завжди довго гелготять, сперечаються, а потім починають рахувати гроші. І так гучно, емоційно, що, здається, зараз вхопляться за барки чи за ножі. Але незмінно те «кіно» закінчується гарячими обіймами, випивкою і ледь не слізним прощанням. З боку видається, що то члени якоїсь таємної організації, що своєю сіткою обплутали всю Україну, а може, й світ.

Складне запитання

— Що ти зробив найважливішого у своєму земному житті? — запитав Господь Олексу Надлужного, коли той помер і душа його піднялася на небо.

Це питання було таке несподіване, що Олекса так одразу й не спромігся на нього відповісти, мав добре подумати, згадати усі свої шістдесят три земних роки.

Що ж він зробив найважливішого? І чи було в нього оте найважливіше? Бо ж більшість земних днів були схожі один на одного, як близнюки. Ну, орав, сів, косив, тобто ходив біля землі день денно і світу білого не бачив. Світу Твого, Милосердний Боже, не бачив, — ледь не вихопилося в Олекси, але він вчасно прикусив язика.

Треба шукати те найважливіше, головне.

Ага, колись він зробив нові шлеї для Гнідого, бо старі потерлися, потріскали і різали коневі загривок. Зробив із власної ініціативи, хоч гроші на те мала виділити колгоспна контора. Ще не раз потім виорював удові Ганці город і ніколи за те не взяв ні копійки, й від могоричу відмовлявся. Ганка така бідна, що очам боляче дивитися. Ще й хворіє тяжко. Ніхто не хотів її послухати, а він виручав.

Та хіба це найголовніше? Насправді — дрібниця, бо він тих городів стільки переорав, що якби скласти до купи, то, може, й навколо землі обійшов би з Гнідим і плугом.

Олекса знову боязко глянув на Бога. Бог чекав. Олекса згадував.

На свинарнику поміг кучі поміяти. Три тижні працював з Павлом Лепехою. За так, можна сказати. Та яке це найголовніше?

Крім куч він зробив добрий десяток шпаківень і розвішав у переліску разом з дітворою. Своїх дітей в Олекси не було. Бо й жінки не було. Все життя прожив з мамою. Але яке там все життя? Мама померла ще тридцять років тому. А батька свого він так ніколи й не бачив, бо народився байстрюком. В дитинстві так його і звали — Байстрюк, а потім перейменували на Махна, бо справді в ньому було щось від батька Нестора. Насамперед довге волосся, яким він хотів прикрити надто великі вуха і потворний жировик на шії. Десь після сорока він, щоправда, волосся підкоротив, але прізвисько залишилося.

От якби у нього були жінка й діти — інша річ. Як у людей. Але ніхто не хотів іти за нього — такого. Навіть найгірша дівка в селі, навіть удова Стефка Щерба. Такий він був ніякий, та ще кривий і нековирний. Словом, не до сільського життя. Хоча не пив і навіть не кури́в, і руки мав золоті. Але жінки його завжди обходили десятою дорогою. Така доля — і все. Ще до тридцяти він мав якусь надію, а потім примирився. Батьківську стару хату так підправив, що не соромно було від людей. Правда, на нову не спромігся. Для чого і, головне, — для кого? Йому й цієї вистачало. От якби жінка та діти. Задавненим болем занило Олексове серце, але тут же стишилося. Все минулося, все пройшло і нема чого собі ятрити душу. Хотів Олекса запитати Бога, чому не дав йому жінки й дітей, але не посмів. Одбув свою долю — і добре.

Але що це він відволікається на різні дрібниці? Треба згадувати, згадувати оце найголовніше, що може врятувати безсмертну душу.

...Якось Марта Цера хотіла корову дорізати, бо здулася і вже, здавалося, доходила, а він її врятував. Залив у неї пляшку горілки, щось пошептав у саме вухо — і допомгло. Марта надякуватися не могла, руки цілувала. До тварин у нього був особливий підхід: чи то коні, чи корови, чи кози, чи пси з котами. Любив він їх, і вони любили його. Здавалося, розуміли з півслова чи навіть без слів. Тварини бувають розумнішими од людей. Тільки не кожен це може побачити й зрозуміти. Не одного прибудного пса, не одного кота він нагодував і прихистив на обійсті... Але ж робив це не ради якоїсь винагороди чи бажання сподобатися Богові. Так чинив, бо від того самому було добре. Не міг на жінку потратити невитребувану ласку, то тратив на собак і котів. Яка в цьому заслуга? Одне посміховисько. В селі з нього кпили жорстоко, ще й вигадували всякі нісенітниці. Хтось із дотепників пустив дурну чутку, що він так боляче переживав смерть свого улюбленця кота Шплінта, що не хотів з ним розлучатися і заморозив у холодильнику. І люди повірили. «Лежить, — реготали, — як Ленін, у морозилці». Людська глупота безмірна.

Олекса боязко зиркнув на Бога і здалося йому, що Той читає його думки і собі усміхається. Це увігнало його в фарбу, як завжди вганяло, коли люди сміялися з нього. І він ще більше похилився донизу, ще більше згорбився. Ото ще дурне серце. Спробуй з таким жити. Мучився на землі, тепер мучся на небі.

Подальше життя пропливало перед Олексовими очима, але таке ж сіре, невиразне, нецікаве і буденне, що й виділити щось головне було неможливо. Ну, іноді корови доїв за сусідку Марійку, коли та відпрошувалася до міста чи на весілля в сусіднє село. Ще якось змонтував порваний транспортер за Івана Цуравого, півдня у гної бабрався. Погріб поміг вирити бабі Анельці, балон з газом не раз привозив з міста, коли вона вже сама добре ходити не могла, а діти і внуки одцуралися. Але все це таке дрібне, таке незначне та буденне. От якби зробив іконостас для церкви, як Симон Тридан, чи куті двері для захристії, як Гнат Цуравий, то була б інша річ. То було абищо! А так у нього самі дрібнички. Правда, завжди помагав могили копати, коли хто помирав у селі. Скільки він тих могил викопав, може, сотні навіть, якщо добре полічити, бо щороку в селі помирало до 10 людей. Старі помирали й молоді. А якось в аварії погинули усі п'ятеро Дитиняків і довелося копати аж п'ять могил. Він ніколи не однікувався іти на цвинтар з лопатою. Правда, завжди копали утрьох — Штопор, Гебельс і він. Ті двоє пили люто, а він ні. Кепсько йому було, як випивав. Тому й не пив. І не бачив у цьому якоїсь заслуги, просто організм не приймав спиртного і тютюну. Може, легше йому було б якби курих і випивав. А так ніколи не мав полегші. Така Твоя воля, Господи, чи ні?

Олекса знову звів очі догори і здалося йому, що Бог чекає і вже нетерпеливиться і зараз скаже громовим голосом: «Не було в твоєму житті, Олексо, нічого важливого. Марно ти коптив святу землю. Відправляйся в пекло».

Кінець безкоштовного уривку. Щоби читати далі, придбайте, будь ласка, повну версію книги.

ridmi
ТВІЙ УЛЮБЛЕНИЙ КНИЖКОВИЙ

КУПИТИ